

Князь Святослав і черкаські легенди й загадки, пов'язані з ним

Великого Воїна вважає героєм вся сучасна Україна: від Галичини і до Донбасу. Ба навіть Гонорова Москва, чия земля була часткою територій, підвладних Києву, схиляється перед величчю Князя Київського Святослава Хороброго. Академік Борис Рибаків влучно сказав: "Походи Святослава 965 – 968 років схожі на єдиний удар шаблею, який прокреслив на карті Європи напівколо від Середнього Поволжя до Каспію і далі по Північному Кавказу і Причорномор'ю до балканських земель Візантії..."

Він жив у час, лихий для краю, а князем став у три роки, коли його батька, Ігоря Рюриковича вбили древляни. Наступного, 946 року вдова Ігоря, княгиня Ольга, привела київську дружину на землі чоловікових убивць. Битву проти ворога мав розпочати князь – так веліли звичаї. Чотирирічний Святослав, який сидів у сідлі коня на чолі війська дружинників, піднявся і кинув у бік ворога важкого списа. Заледве пролетівши поміж вухами коня, спис впав, ударивши князевого коня ратищем по передніх ногах. Сила руки Ігорєвого сина була ще малою, та він вже був сильний духом... Розпочатий ним бій завершився звитягою над древлянами.

20-річним юнаком князь Святослав вже був могутньої статури, і зовсім скоро від походів його дружинників затремтіли Європа і Азія. 964 року силою меча він відібрав у хазарів підневільні їм землі в'ятичів, а наступного року відправив всесильному хазарському каганові своє знамените попередження: "Іду на ви!". Прийшов із військом, розбив кінноту аланів і касогів і стер з лиця землі Ітіль – столицю Хазарського каганату, який роками мучив руські землі спустошливими набігами.

Позбувшись хазарської загрози, Русь почала швидко набиратися сил у тому, що нині зветься економікою. Сприяла цьому жвава торгівля, яка безперешкодно велася по водних артеріях руських земель, Дніпру і Дону. Князь мріяв мати вихід і до Дунаю – цьому сприяла і позиція Візантії, яка просила Святослава здійснити похід проти болгарського царя, що ставав все впливовішим на Балканах, притісняючи візантійські інтереси і навіть обіклавши Царгород даниною.

967 року кияни зійшли з кораблів на берег біля болгарського Доротостола (нині Силістрія). Болгарське військо, яке досі вважалося одним з найкращих на Балканах, потужним і добре спланованим ударом було розбите, а болгарський цар захворів від переживань і невдовзі помер. До своїх величезних володінь князь Святослав приєднав понад 80 міст, обравши собі з-поміж них Переяславець, куди збирався навіть перенести столицю з Києва. Його планам завадили вже наступного року підступні печеніги: напад степовиків на околиці Києва, де жила старенька мати Святослава і троє його синів,

змусила князя здійснити блискавичний рейд до Києва. Швидкість пересування війська пояснювалася зокрема і невибагливістю князя у поході. Літописець Нестор так писав про нього: "Він ходив на ворога зі стрімкістю барса. В походах не возив ні казанів, ні обозів. Харчувався кониною або м'ясом диких звірів, яке пік на вугіллі. Спав у походах без шатра під відкритим небом, поклавши під голову кінське сідло..." Несподівана поява залізної дружини князя застала печенігів зненацька. Недобитки їхніх орд вимушені були швидко втікати подалі від князевого гніву...

969 року князь, поховавши свою матір Ольгу за християнським звичаєм (до речі, Ольга пізніше була канонізована як перша руська Свята), вирушив назад до Болгарії, яку мав вже за свою. Княжити на Русі залишав синів – Ярополка, Олега та Володимира (майбутнього хрестителя Русі). Не знав Святослав, що за час його відсутності підступний і дволикий візантійський імператор намовив болгар проти на війну. Зіштовхнувшись із переважаючими силами ворога, князь звернувся до своїх дружинників: "Хай помремо, але з твердістю і мужністю!" Вже до вечора у день, коли розпочалася битва, Святослав знову володів Переяславцем... Переконавшись у тому, що болгар на війну намовила Візантія, князь вислав попередження про початок війни її імператору – на відміну від останнього, Святослав не був підступним і йшов проти ворога чесно. Слова "Йду на землю твою, і візьму Царгород, як Переяславець взяв!" перелякали імператора. Він навіть вислав був дари грізному "гостеві" з Києва, але дізнавшись, що у Святослава мало не вдесятеро менше війська проти візантійського, вирішив таки битися. "Не осоромимо Вітчизну, ляжемо кістьми тут! – звернувся Святослав до своїх воїнів. – Мертві сраму не мають..." Візантійські джерела стверджують, що в тій битві полягло 16 тисяч русичів. Та поранений і скривавлений Святослав знову став переможцем. І знову затремтів Царгород, зі стін якого стало видно лави дружинників з червленими щитами, які рухалися до візантійської столиці. Імператор Іоанн Цимісхій, "славний" тільки тим, що вбив свого попередника на троні, вислав назустріч Святославу дари – дорогі тканини і золото. Літопис свідчить: князь байдуже позирнув на них і гидливо сказав: "Приберіть це!" Тоді прислали Святославу в дари зброю, серед якої був чудовий меч. Очі воїна заблищали і він дав згоду на мир з Візантією, підписаний в останні дні липня 971 року...

Згідно з умовами миру, Царгород зобов'язувався платити Києву данину, але виявилося, що всі обіцянки були тільки черговим підступом. Коли переобтяжена військовою здобиччю дружина Святослава поверталася на Київ, біля дніпровських порогів на неї чекали одвічні вороги-печеніги, намовлені візантійцями. Оточені печенігами у невідомому для місця бою, дружинники полягли разом зі своїм князем, поклавши безліч ворогів, перш ніж впасти на землю самим. Відтявши Святославу голову, дикий князь печенігів Куря наказав зробити з його черепа чашу для себе і потім пив із неї на бенкетах вино...

Минуло більше тисячі років. Печеніги, які вбили славного князя-воїна, розчинилися у мороці історії, так і не маючи ніколи власної держави. Святославу вороги не шануються навіть власними нащадками. Цікаво, що прізвисько візантійського імператора Цимісхій означає "коротун, низькорослий", а печеніг Куря у перекладі – "одноокий". Святослав же був прозваний Хоробрим, і його досі знає і шанує кожен нащадок великої Русі.

Зберігся опис Святослава візантійцем Левом Діаконом: "З кошлатими бровами і

ясно-синіми очима. Безбородий, з густим, дуже довгим волоссям над верхньою губою (вуса). Голова зовсім гола, але з одного боку звисає пасмо волосся ("оселедець") – ознака знатності роду. Міцна потилиця, широкі груди... В одне вухо вдягнута золота сережка, прикрашена карбункулом, обрамленим двома перлинами. Одяг його був білим і відрізнявся від одягу наближених тільки чистотою..." Типовий опис козацького ватажка, чи не так? Саме такими були пізніше славні запорожці – з оселедцями на голові і модою на ту ж сережку у вусі. Цікаво, що навіть у XVIII столітті, коли за царату від українців вимагали зрізати ненависні московській адміністрації "чуби", точно так описується уродженець Чигиринщини Максим Залізняк, який очолив гайдамацьке антипольське повстання: той самий оселедець і теж сережка у одному вусі. Зрештою, прийде ХХ століття, і в самостійній УНР полки "Чорних запорожців" теж носитимуть "оселедці" під шапками з кокардою із зображенням черепа...

1837 року у Мошнах на Черкащині граф Михайло Воронцов звелів звести так звану Святославову вежу – на тому пагорбі, де як стверджував граф, стояв колись славний князь, споглядаючи, як Дніпром пливли човни його дружини. Вежа вражала своїми розмірами: була висотою 27 сажнів (60 метрів, висота сучасної 20-поверхівки!). До ліхтаря, який ночами горів на маківці вежі, спіраллю вилися всередині споруди 160 дубових сходів. Кажуть, що ясної днини з верхівки Святославової вежі були видно Печерську лавру у Святославовім Києві... Француз Де ля Фліз захоплювався вежею і її легендою та робив її замальовки. Поляк Міхал Грабовський записував оповідки (називаючи їх народними) про те, як тут був князь Святослав. Крапку поставив наш земляк Тарас Шевченко, який сказав: "Це просто фантазія сіятельної голови та й більш нічого... Забагнулося прикрасити свій пишний парк вежею – от і вигадав "народний переказ", пристосувавши його до місцевості..." 1943 року вежу підірвали німці, але красива легенда попри все живе у цій місцині – її і досі заїжджий турист може почути від когось у Мошнах.

Творцем більш достовірної легенди про Святослава є ще один наш земляк, знаменитий письменник Семен Скляренко, який народився на Канівщині, навчався у Золотоноші, а творчий шлях розпочинав у Черкасах. У своєму романі "Святослав" Скляренко описує як місце загибелі князя так звану Чорну скелю на запорозькому острові Хортиця. Саме там на місці будівництва Дніпрогесу було знайдено п'ять мечів, датованих Х століттям, а зовсім неподалік рибалки знайшли на дні Дніпра мідну візантійську посудину, наповнену монетами з іменем переможеного Святославом імператора Іоанна Цимісхія... Щоправда, на славу місця останнього бою Святослава претендує ще й Вознесенівська гірка – теж неподалік Дніпрогесу. Там археологи знайшли місце, де було спалено тіло якогось великого воїна – з великою кількістю зброї та золотих і срібних предметів, сильно пошкоджених вогнем. Серед знайденого було і навершя корогви візантійського війська – орел зі змією у лапах, зроблений із більш як кілограма срібла...

Підготував: Андрій Кравець ([Прес-Центр](#))